

Ինստեգրացիայի հայկական ասոցիացիան

Հասարակական «Եվրոպական ինստեգրացիան», պարկեշտությունը եւ մեր երկրի վարկը

ՀՀ սննդային դասարանի նորմերի 3-ի որոշումով (դասավոր՝ Ռ. Հակոբյան) արտոնի եր ճանաչվել «Եվրոպական ինստեգրացիա» հասարակական կազմակերպության կողմից ԱՄՆ Առևտրի եւ Չարագացման գործակալության (USTDA) դրամաբերի գումարների տրամադրումը եւ դրամադրվել էր դրամա վերադարձն ամերիկյան «Սոլայ Բրոդերս» ինկորպորացիային՝ արգելադրելով ՀՀ-ի գույքի եւ դրամական միջոցների վրա մինչեւ հարկադիր ծառայության կողմից վճարվող կասարումը, ինչը իրագործվեց նոյեմբերի 28-ին, նաեւ բռնագանձելով ՀՀ-ից տույժ՝ ձգձգման համար:

Այսպիսով, «Եվրոպական ինստեգրացիա» ՀՀ-ի ամիսների արտոնի գործունեությունը կանխվեց միայն դասակարգ միջամտությամբ: «Ազգ» օրաթերթն առաջինը հրատարակյալնացրեց խնդիրը՝ («Ազգ», 17 օգոստոսի) մեր երկրի միջազգային հեղինակությունը եւ կարեւոր գիտական ծրագրին սղառնացող ակնհայտ վնասը նկատի ունենալով:

Համառոտ հիշեցում

«Եվրոպական ինստեգրացիան» փաստորեն բռնագրավել էր ամերիկյան USTDA-ի դրամաբերի գումարները (մոտ 102.000 ԱՄՆ դոլար), որով սղառնում էր հայ-ամերիկյան գիտական ծրագրի հետագա շարունակությունը, ինչի համար հասկացված էր դրամաբերը: Նեեմ, որ այս ՀՀ-ն «Սոլայ Բրոդերս» վարձել էր միայն գումարները ծրագրին իրականացնող:

ներին փոխանցելու համար, ըստ ընդունված կարգի:

ՀՀ-ի նախագահ Կարեն Բեխարյանի հետ նամակագրությամբ հարցը լուծելու՝ սեփական գումարները հետ ստանալու բազմաօրյա արդարյուն ջանքերից հետո այս արված օգոստոսի վերջին Դոնալդ Ջեյքերը՝ «Սոլայ Բրոդերս»-ի ղեկավարը, ժամանեց Երևան: Ջեյքերի շատ ժամանումը լայնամասշտաբով եր Բեխարյանի նրան ուղղված սղառնալից նամակով, որտեղ վերջինս Ջեյքերին լայնապարսպաբար մեր լայնապարսպաբար վերադարձնել: Երևանում Բեխարյանին հանդիպելու արդարյուն փորձից հետո՝ վրդովված Ջեյքերը դիմեց ծայրահեղ միջոցի՝ դասակարգ արջաններին:

«Ազգ» հետեւել է իրադարձությունների ընթացքին՝ փաստաթղթերին ու լայնամասշտաբով հանգամանորեն ծանոթանալով: Դ. Ջեյքերի հետ խմբագրությունում կազմակերպած հանդիպումը՝ փորձ էր արձակելու երկրորդայն հանդիպումը եւ հարցի՝ արտագրական ծանադարձի լուծմանը: Սակայն թերթի հրատարակումները եւ կեցվածքը ի նրա ստ Հայաստանի միջազգային վարկի, ՀՀ-ի կողմից որակվեց «միակողմանի»։ Փաստերի կեղծման համար լրագրողին լայնապարսպաբար ենթարկելու՝ լայնամասշտաբով ՀՀ-ն հանդես եկավ «Ազգին» ուղղած սղառնալի մի գրությամբ, ինչը նաեւ արձարձվեց Բեխարյանի կազմակերպած մամուլի ասուլիսում եւ ծաղկածոյան մի սեմինարում:

Վերահաս վնասը (դասարան) զգալով Կ. Բեխարյանը դիմեց հասարակությանը արակողմնորոշելու հայրի կազմակերպելով հիշյալ մամուլի ասուլիսը՝ անհրազեկ լրատվամիջոցների համար: Օրինակաբար անունից հանդես եկող ՀՀ-ի նախագահը, ճշմարտության ջանքովի խոյի սակ, «մոռացավ» սակայն հայցելու, որ ՀՀ-ն ամերիկյան կազմակերպության հայցով արդեն գնվում էր դասավարության մեջ («Ազգ» հիշեցումը շրջանցեց), եւ որ ինքը խոսափել էր հանդիպելու հասուն այդ նրա սակով մի հանի օր առաջ Երևան այցելած «Սոլայ Բրոդերս»-ի ղեկավարին հետ: Անհեթեթության զագաթը, սակայն, նրա հայտարարած որոշումն էր՝ գումարները ԱՄՆ դեսպառանուն փոխանցելու մասին (թերեւ իր գործունեությունը օրինական ցույց տալու հուսահատ այլ), չանդարդադարձելով, թե արդյո՞ ԱՄՆ դեսպառնությունը համաձայն է ընդունելու այդ գումարները, եւ կամ ինչո՞ւ դրան չի փոխանցում, ասեմ... ԱՄՆ Կոնգրեսին: Ինչպես եւ սղառնում էր՝ անհեթեթության լրագրողը լայնապարսպաբար արագ ԱՄՆ դեսպառանունը չգնաց որեւէ հարաբերության այդ ՀՀ-ի հետ՝ բացարձակ անստեղծով դրանց:

Մի քանի խոսք լայնապարսպաբար մասին

Այսպիսով, բեխարյանական ծեռագրին բնորոշ երկարաձիգ լայնապարսպաբար հարկադրված լայնամասշտաբով անցած դասակարգ միսերն

ավարտվեցին օրինականության վերականգնումով՝ գումարը վերադարձվեց օտարերկրյա սիրողը: Սակայն ինչ գնով, ԱՄՆ կողմը դասարանի միջոցով փրկում էր գումարները, որ իրեն իսկ սրամարդել էին մեր անվանի մասնագետներին: Վերջիններս, ի դեպ, դիմել էին մեր ղեկավար արջաններին, խնդրելով աջակցել, որ գործը դասարան չհասնի, քանի որ այն կվնասի մեր երկրի հեղինակությունը:

Իսկ Դոնալդ Ջեյքերը, լինելով Հայաստանում, նեց («Ազգ», 23 օգոստոս, 2005 թ.), որ գումարների վերադարձի հետագա ձգձգումը Բեխարյանի կողմից գնում է մեր երկրի վարկը, եւ որ այս ցավալի լայնապարսպաբար ակնհայտորեն կարող է անդարդադարձ արդագա մեր դրամների վրա:

Յուրաքանչյուր երեսույթի հասարակական մեկնաբանությունը առհասարակ մամուլին է վիճակված, բարոյական գնահատական տալով՝ մասկոտակաբանությունը: Հայաստանյան լրատվամիջոցների՝ այս խնդրի առնչությամբ միակ հրատարակումը՝ Բեխարյանի ասուլիսի առիթով անդարդարձներն էին՝ առանց փաստերի եւ արդարեւեւակաբանությամբ: Իսկ այդ նույն արակողմնորոշված լրատվամիջոցները արդյո՞ կանդարդադարձներն իրենց սղառն մեկնաբանություններին՝ աճադարձ օրակաբանություններին՝ մեմ մամուլի մեկնապարսպաբար կործարվեմ աճադարձ անդարդադարձներն քանախոսի կամ ամեն անանուն մեկի մամուլի ասուլիսին առանց փաստերի ստուգման շուտափույթ անդարդադարձներն արձարձվեց օտարերկրյա սիրողը:

երի ստուգման շուտափույթ անդարդադարձներն անհետաճեւ սղառնությունից:

Ամենից վնասագալորը, սակայն, հասարակական անարբերությունն է եւ հանդուժողականությունը այսօրինակ լայնապարսպաբար նկատմամբ: Սեղծված անդարդադարձները մեթոդներն է հնարավորություն սկզբ Բեխարյանին ոչ միայն գնալ վերահիշյալ, հիարալի մեր երկրի վրա սկզբ գող լայնապարսպաբար անհիշյալ կազմակերպության հետ, այլեւ նույնիսկ գնվելով դասավարության մեջ, ծաղկածոյի սեմինարում («Հագարադարձի ծրագրի մարտահրավերներ») շարունակել իր արակողմնորոշման բարոյությունը՝ նաեւ «Ազգ» հրատարակումների առնչությամբ՝ դրան որակելով անդարդադարձ, առանց խղճի լայնապարսպաբար մյուս կողմի մերկայության: (Իսկ արդյո՞ մեկ այլ սեմինարում նա ճշմարտությունը բարձրաձայնելու արդարեւեւակաբան կկարողանա յղեստերել):

Նման երեսույթների նկատմամբ հասարակական անարբեր կեցվածի շարունակությունը ավելի հավանական կարձի ԱՄ-ի արջանի հարաբերություններին համեմատողովի փորձագետի՝ Բեխարյանի եվրոպական ինստեգրացիան նմանօրինակ փորձերի կրկնումը այլոց կողմից: Ինչը ոչ միայն մտնումներ, այլեւ գործնական լայնապարսպաբար լայնապարսպաբար է նման նաեւ հետզհետե խորացող հասարակական անարբերությունը կանխելու նրա սակով:

ՄԵԼՆԵՍԱ ԲԱՐՈՒՅԵՆ

Արեւելի մեր հայրենակիցները նույնպես տեղեկացված են Հայաստանի առօրյայից

Նրանք նաեւ փորձում են հեռվից դրա մասնակիցը դառնալ

«Ազգ»-ի կայքէջն արդեն 5 հյուր է ունեցել: Այս ընթացքում մեզ զարմացրին մեր ընթերցողների ակտիվությունը, ինտելեկտուալ բարձր մակարդակը, լայն աշխարհագրությունը: Մեմ ուրախանում ենք, որ Փարիզում, Տորոնտոյում կամ Մոսկվայում արդող մեր հայրենակիցներին այդպես հետաքրքրում են Հայաստանում կատարվող իրադարձությունները, իսկ բուն Հայաստանից այդպես բռնում են արձագանքում մեր վիճակը հրավերներին, սա նեւանկում է մասամբ սղառնում են այն վերլուծաբանները, որոնք խորադիտեւ համոզված են, որ անարբերությունը կերել է մեր հասարակությանը: Դասեմ ինքներ:

ԱՄՆ-ից Առնոլդ գրում է. «Ես գնում եմ, որ հեղափոխությունները միայն հարստության եւ շահերի սեղափոխություն են՝ մարդկանց մի բեւեռից մյուսին. դա են ցույց տալիս Վրաստանի եւ Ուկրաինայի իրադարձությունները: Ես դեմ եմ հեղափոխությանը հարցեր լուծելուն, մանավանդ Հայաստանի դեմքում: Հասարակությունը ղեկավար է ընթանալով լիցիտիմ ճանադարձով: Համաձայն եմ, որ ներկայիս իրադարձությունները բացթողում են ունեն, բայց դեմ հասարակությունն ընդունում է նրանց»:

Սոնա Արունեցի Արունեցից արդեն մի քանի անգամ արձագանքել է «Ազգին»: Նրա ուղերձներում հայցն էր դառնում ոչ վար անցյալում երեւանցի լինելը. «Ամեն օր հետեւում եմ հեռադակվող լուրերին, մամուլին: Եթե է՝ երկար արջաններ Եվրոպայում եմ, բայց դա չի խանգարում, որ արդեն Հայաստանի թե՛ լավ, թե՛ վատ հոգեբանը՝ ինձ համար թանկ է իմ երկիրը: Կարող եմ ասել, որ շահ-առեւեր են հարկադրված մեր ուերին ծանուրյուն ու լայնապարսպաբար կրել Հայաստանում արդող հարազատների կյանքի, գոյաբեւան, ուսման համար՝ հոգ սանելով հաճախ ոչ թե մեկ, այլ երկու-երեմ ընտանիքի համար», գրում է նա, արդա բավական տեղեկացվածությամբ անցում անում ֆադալական մի շարք հարցերի: Մասնավորապես ԱՄ-ից բացակայող լայնապարսպաբարների մասին նա ասում է. «Ժամանակն է, որ Ազգային ժողովը օրենք մեկնի բացակայող լայնապարսպաբարների վերաբերյալ, որ ժողովրդի ընտրալները գիտակցեն ստացած ձայնի լայնապարսպաբարությունը եւ չափաճելու դեմքում նախ զրկվեն աշխատավարձից, հետո մանդաթից»:

Տոյաթից Վարդան Կարաթեյանի կարծիքով իրադարձությունն ավելի շուտ կլինի, եթե արդարականությամբ զբաղվենք բարձր ինտելեկտի սեր ուղերձներով ֆադալական գործիչները: Իսկ Հայաստանից (բնակաբնակից չի նկատվում) Սանկվե Արդարյանը ցավով արձանագրում է.

«Այսօրվա հայաստանյան հասարակությունը հասնել եւ անցել է բացարձակ ուղիմիսիկաբար բոլոր սահմանները: Ժողովուրդ բառը դարձել է անհեթեթեւաբար բառը մերոյա թիզնեմեն-ուղիմիսիկների համար: Այնուհետեւ սղառնություն է, որ այստեղ կոչված հասարակական լայնապարսպաբար կանգնած մարդկանց համարում է թերեւս, անասած, կուր եւ կնձռոտված ընչազուրկների մի լայնամասշտաբով (որն ի վերջո իր հեմարանն է, իրադարձությունն եւ հարստության աղբյուր): Այսօրվա միջին հայ մարդու կերպարին բնորոշ է դարձել գործազուրկ լինելը, ընդդիմությունն ու իրադարձությունը երդի-անեղի հայոյելը, ամեն երեկո ԱՄՆ-ով համերգ նայելը, սեփական բախտից դժգոհելը: Իսկ «զարգացածները» խոսում են եվրոպաներից եւ բարձրակարգ կադրիներին նման կրկնօրինակում նրանց արդեն հեմարանն է ծանոթանալ սղառնություններն ու զարգաբարները՝ զարգաբար չունենալով արդի եվրոպական զարգացումների մասին»:

Ա. Ղ.Ն (անուն-զգանունը մեզ հայցնի է, բայց չեմ գրում մասնավոր մեր ընթերցողի անվանադրությամբ մասին) Երեւանից մի հին, բայց այժմեական դեմք էր լայնապարսպաբար Վազգեն Մանուկյանին. «1998 թվականին, երբ բանակում էի, չնայած կարգադրությանը՝ ես Ջեր Օգսին կեղաբեցի: Ծաթի ղեկը կեղաբեթիկը տուրի մեջ գցելիս բացել սկզբ եւ տեսա, որ Զոն-չարյանի օգսին չեմ կեղաբեցի: Մյուս օրը գործաբարի համանասարը ինձ ողջ գործաբարի առաջ լայնապարսպաբար ենթարկեց՝ Ջեզ ձայն տալու համար: Այժմ այդ համանասարը (նախկին, իհարկե) անցել է ընդդիմությանը արձարձվել եւ կանգնել է Ջեր կողմին: Սա ուղղակի արսուրդի թատրոն է, դառն լրիվ խառնվել է, չի հասկացվում՝ ով ով է: Մենք դուրս գամք այս անանակարգակ վիճակից»:

Չորիկ Գալստյանը Երեւանից դիմում է ընդդիմությանը. «Եթե 18+8 կուսակցությունով չունեմ

10 հազար անկառաւ մարդ, արդա ո՞ւր եմ արդարեւ մեկ: Գնացել ձեր կուսակցությունների անդամների «ինվենսարիզացիա» անցկացրեմ, լայնապարսպաբար փախչեմ... օրինակ՝ կղարկվի ԱՄՆ-ականը նաեւ ՕԵԿ-ական կամ հանրապետական է, կամ է՝ հակառակը. ժամանակներն են այդպիսին՝ ֆադալական ակտիվ զանգվածն իրեն արդարեւ հովազում է»:

Դոնի Ռոսովից Սարա Մեջլումյանը անդարդադարձել է ֆադալական 3 գործիչների հետ վիճարակ հանդիպումներին՝ շարունակալ լինելով «Ազգ»-ին այդպիսի հնարավորության համար. «Ես ինձ համար այդ ընթացքում մի բացահայտում արեցի. ընթերցողների հարցերը երբեմն ավելի ազդեցիկ լինալից, երկրի եւ ժողովրդի լայնապարսպաբար են սղառնված, քան լայնապարսպաբար են լայնապարսպաբար: Երեւից՝ Վազգեն Մանուկյան, Սանկվե Բաբայան, Արամ Սարգսյան, առաջինն է միայն ֆադալական գործիչ, երկրորդը մարտիկ է, երրորդը՝ արդարեւեւակաբար: Լավ կլինի, եթե նրանցից յուրաքանչյուրը զբաղվեր իր իր գործով»: Մի շարք այլ խնդիրների մասին խոսելով՝ Մեջլումյանը իր նամակի վերջում հեթեթեւաբար հարց է տալիս. «Ժամանակը չէ՞, որ մեր լայնապարսպաբար են զարգաբարարդեւ անցյալում մնացած գործիչները մարտն ֆադալական դառնը նորերի համար»:

Մոսկվայից ժողովուրդների բարեկամության համալայնարանի բարձրագույն մաթեմատիկայի ամբիոնի դոցենտ, 100 գիտական աշխատանքի հեղինակ Վիկտոր Վահանյանը համոզված է, որ Հայաստանում առ այսօր արդարեւեւակաբար ֆադալականություն չի տարվել, ինչի շարունակ շահ խնդիրներ կլուծվեն բարձր մասնագիտական մակարդակով:

Կարծիքներն ի մի բերեց

ՄԵԼՆԵՍԱ ԲԱՐՈՒՅԵՆ

Հ. Գ. Երկուսաբար, ղեկներների 11-ին «Ազգ»-ի կայքէջի հյուրն է լինելու «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի շտաբի Նաիրա Մելիքյանը, որը նաեւ երկար արջաններ ԼՂՀ բանակցային գործընթացին ի դաստոյան տեղալով սակաբարիվ մարդկանցից է եղել. ԼՂՀ հարցի կարգավորումը մո՞տ է, «Հայաստան» հիմնադրամի գործունեությունը արդարեւեւակաբար եւ թափանցիկ է. այս եւ համանման հարցերով կարող եմ դիմել նրան մինչեւ այսօրվա վերջը:

Ասված է՝ լրագրողներին մի՛ ծեծեմ

«Հայլուրի» թղթակից Տաթևիկ Նալբանդյանին, որին նոյեմբերի 24-ի հանրահավաքից հետո հարվածել էր ուն ԱՄՆ-ի Բաղդասարյան, ղեկներների 7-ին «Ջանաբեռ-Չեթուն» բժշկական կենտրոնում վիրահատել են: Այս օրինի եւ ակնցի հասկանում ուժգին հարվածից նա ֆունի եւ աջ ստորին ծոցի սղառն, այսպիսի արդեղի եւ ակնցի հասակի կոսրվածներ է ստացել: Ուսացած վիրահատական միջամտությունը լայնապարսպաբար է եղել այն բանով, որ Տ. Նալբանդյանը հաջող օրեր կորցրել է նախ իրեն հարվածող կնոջը ինքնուրույն որոնել-գտնելու, ոսկիական կազմակերպությունները գնալով գալու եւ բժշկական հետազոտություններ անցնելու վրա. նրա վիճակը գնալով ծանրացել է՝ մինչեւ որ հայտնաբերվել են կոսրվածները եւ վիրահատական միջամտություն է իրականացվել:

Տ. Նալբանդյանի լայնապարսպաբար կարված ինքը ստացել է այն բանից հետո, երբ հանրահավաքային ակտիվիստ կինը ֆադաբել է «Հայլուրի» մեքենան նստող դարդաբարակ մի արդեղ եւ զղայի (նրան խնդրել էին իրենց չլվերցնել). արդեն մեքենան նստած թղթակիցն իջել է մեքենայից՝ նրա սակ ունենալով թույլ չալ կնոջը՝ հարվածելու արդեղակ, եւ ամբողջ ուժով հարված ստացել աջ ունից:

Առողջություն ցանկանալով «Հայլուրի» թղթակցին միաժամանակ նկատեմ, որ շխուր է արդեղ մի երկում, որտեղ լրագրող են ծեծում: Այս լայնապարսպաբար կրկնակի է շխուրեցում դրանից հետո Ա1+ի թղթակցից Դիանա Մարկոսյանի, «Առավոտ» թղթակցից Նաիրա Մամիկոնյանի, «Չորրորդ իրադարձություն» թերթի լայնապարսպաբար համանման դեմքերի կրկնությունը:

Ազունայի խոսելով ժողովրդավարությունից, ազատ խոսից՝ մեմ շարունակում են բուն մեթոդներով լրագրողի բեռնը փակել: Իրադարձություն կիրառած ոսկիական մեթոդները իրակցիորեն լայնապարսպաբար էս ծեծել է ընդդիմությունն ուղան ժողովրդավարությունը հաստատել: Եթե ոչ՝ արդա ընդդիմադիր կալիդներն ինչո՞ւ մինչեւ ինչա հրադարձակվել են դասադարձել կատարվածը:

Մ. Խ.

Աղազայի ծուխը եւ աղազան ծխի մեջ

1-ին էջից

Ծխելու դեմ լայնաբերան ան-
չափ ուրախացնում է, որ աճում է
այն երկրների թիվը, որոնք ստորագ-
րել են Առողջապահության հա-
մաժառանգության կազմակերպու-
թյան ծխելու դեմ ընդունված հա-
մաձայնագիրը, ենթադրելով, թե
այդ փաստաթուղթը բախասանի
դեմ կլուծի բազմադարյա խնդիրը:

Ոչ այնքան վաղուց Հայաստանի
խորհրդարանը ընդունեց երկար
ստապված օրենք: Թվում է, ամեն
ինչ արվում է, որոշեցի ինչպես
համաձայնագրի, այնպես էլ ազ-
գային սակարկակներով հարթա-
հարվի չարիքը, որը կործանում է ոչ
միայն ժամանակակիցների մար-
մինն ու հոգին, այլևս մեր մշակու-
թյան ֆիզիկական աղազան: Չնա-
յած ծխելու դեմ լայնաբերան ձեռ-
նարկած անելի միջոցներին, ա-
ռաժանում աճում է ծխողների թիվը:

Վերջին մի ամի տարիներին Հա-
յաստանը չարագուցակ շատ ցու-
ցանկալի առաջ է անցել մոլոր-
ակի համայնք թե՛ բոլոր երկրնե-
րից: Ծխելու հետևանքով մահա-
ցության գոծվ գրավում է երրորդ տե-
ղը: Բայց առավել սարսափելի է,
որ ոչ ոք չի կարող մեզ հետ հավա-
սարվել այդ չարիքի հանդեմ մի-
սան եւ աճի արագությամբ: Եթե
նշենք մեզ, որ Հայաստանի ավելի
քան 800 000 ծխողների մեջ առյու-
ծի բաժին են կազմում երիտա-
սարդներ, մեծ դեռահասներ, ա-
ղա ղժվար չի լինի դասկերացնել,
թե ինչպիսի ազգային աղետ է մեզ
ստատում սեսանելի աղազայում:

Եվ հենց աղազայի մասին լինել
է խոսել այսօր: Ես չեմ դատարան-
վում մեծահասակներին հետ-
կանգնեցնել ծխելուց: Վերջին
հազվով դա անհուսալի գործ է:
Չեմ դատարանվում մեծահասակ
ժամանակակիցներին կախեցնել
բոլորի ֆաղկեղով, որից մահա-
նում է ծխողների 80 տոկոսը: Չեմ
ուզում անարեկել օտարերի չար-
ուակ մորազոյացություններով, ո-
րոնք համարյա առանց բացառու-
թյան առաջանում են միայն ծխող-
ների մոտ: Թե՛ն, իհարկե, չէր խա-
նարի, որ այդ մասին իմանալիս
բոլորը, ինչպես եւ չէր խանգարի
իննադատարար վերաբերվել այն-
պիսի դատարանների, թե իր
ինչ որ մեկի մարդ ողջ կյանքում
ծխել է թունդ թուրում եւ միջնե
կյանքի վերջին օրերը իմն էր փայ-
կոտում: Չեմ ուզում հիպոթեզել
մախարակ են ծխելու դեմ, որ Անգ-
լիայում, օրինակ, ծխողների գլ-
խատում էին, որ Հոնոլի մարդ Ու-
բանո 6-րդ եկեղեցուց անջատել
էր ծխողներին, որ ցարերից ցարեր
հրադարակալ մահադատի էին
ենթարկում ծխողներին եւ նրանց
ուճեցվածքը բռնագրավում հոգու
դեմություն:

Մեր, որոնք մեր հանցավոր լու-
թյան եւ հանցավոր անգործության
հետևանքով աճում են՝ դատա-
դարակալ բազմաթիվ հիվանդու-
թյունների, այդ թվում՝ անոթա-
նոթային, սեռական անկարողության,
օլիգոֆրենիայի, ուռուցիային զա-
նազան հիվանդությունների եւ ո-
րոշ հետևանք կյանքի տեսողու-
թյան կրճատման:

Խոսքն առաջին հերթին այն երե-
խաների մասին է, որոնք դեռ չեն
ծնվել, եւ որոնց ազգովին սղա-
սում են անհամբերությամբ: Խոս-
քը մեր աղազայի մասին է: Վերջին

սում, թե նորմալ մարդ կարող է ի-
րեն թույլ տալ ծխել սանը, առավել
ես երեխաների, հոյ կնոջ կամ կե-
րակող մոր ներկայությամբ, եթե ի-
մանա, որ իր ծուխը, ըստ էության,
ծխող է դարձնում իր ընտանիքի բո-
լոր անդամներին: Ծխի մեծական
առկայությունը նրանց վերածում է
առասիվ ծխողների: Դժվար թե նա
ծխեր սանը, եթե իմանար, որ հե-
տագոհող գիտնականների սվալ-
ների համաձայն, այն սեյակում,
որտեղ մեծաթե ծխում են, երե-
խաներն աճում են ոչ միայն ֆիզի-
կական արատներով, այլևս մշակու-

թյան եւ հանցավոր անգործության
հետևանքով աճում են՝ դատա-
դարակալ բազմաթիվ հիվանդու-
թյունների, այդ թվում՝ անոթա-
նոթային, սեռական անկարողության,
օլիգոֆրենիայի, ուռուցիային զա-
նազան հիվանդությունների եւ ո-
րոշ հետևանք կյանքի տեսողու-
թյան կրճատման:

Խոսքն առաջին հերթին այն երե-
խաների մասին է, որոնք դեռ չեն
ծնվել, եւ որոնց ազգովին սղա-
սում են անհամբերությամբ: Խոս-
քը մեր աղազայի մասին է: Վերջին

հանդես են գալիս եղիլոյսիայի
նշաններ՝ շատ ավելի հաճախ,
քան չծխող ծնողներից ծնվածնե-
րի: Հենց դեռությունը լինել է մար-
տադիր կարգով հասարակության
գիտնականության հասցնի, որ հոյ
կնոջ, ներառելով երկնագույն ծու-
խը, խարխուլում է աղազա երեխայի
դատարանական հարմարվողա-
կան ռեակցիայի հիմքերը: Այդ մա-
սին է վկայում գիտությունը, որը
ներկայացրել է աղազուցելու-
թյամբ զարմանալի մի փաստարկ:
Իր գոյատևման ժամանակի 99,9
տոկոսի ընթացքում մարդկությունը
ծանոթ չի եղել ծխախոտին (իսկ
Եվրոպան՝ դրանից էլ շատ): Հետե-
աբար նորին մեծություն էվոլյու-
ցիան, որը կենդանի օրգանիզմը
կատարելագործում է բնական ըն-
թացքում ճանադարձով, հակա-
թույն չի նախատեսել այն բազմա-
թիվ թունավոր նյութերի դեմ, որ
դատարանվում է ծխախոտը (նույնը
կարելի է ասել ակոհոլի եւ թմա-
նյութերի մասին): Այնպես որ, այդ
նյութերն, ըստ էության, օրգանիզմի
վրա ներգործում են անդամախի
կերով, քանզի այդ ժամանակից
բուժվելու ոչ մի հնար չկա, բացի
կանխարգելումից:

Եվ հենց դեռությունը՝ իր համա-
դատարանական արտադրություննե-
րի եւ գերատեսչությունների, հիմ-
նարկությունների եւ կազմակեր-
պությունների միջոցով լինել է ա-
նի ամեն հնարավորն ու անհնարի-
նը, որտեղից ասի ի լուր ամենի:
Մի-հավասարեցի նրանց, ովքեր հա-
մոզում են ձեզ, թե իր իրենի ծխել
են, բայց իրենց երեխան առողջ է
ծնվել: Այդպես չի լինում, հետագո-
սությունները ցույց են տվել, որ
նման երեխաների մոտ, առանց
բացառության (մասնավորապես ար-
բուրի քաղաքում) նկատվում են
հոգեկան եւ ֆիզիկական զար-
գացման նշանակալից տեղումներ:
Հասարակությունը դատարանվում է ի-
մանալ, որ, համաձայն գիտության
սվալների, ծծկեր երեխաներն ըն-
տելանում են ծխախոտի ծխին եւ
ուսուկ իրենի էլ դառնում յուրօրի-
նակ թմամուկներ: Նման երեխա-
ներն օդափոխված՝ սեյակում
նյարդայնանում են, անհանգստա-
նում, հրաժարվում կրծից: Բայց
բավական է նորից զգան ծխի հո-
ջ, իսկույն խաղաղվում են: Ամե-
նապատեցի այն է, երբ ծխում են
երկու ծնողները: Այդ դեպքում թույ-
ների խառնուրդը ծխի մեջ ավելի է
մեծանում, հետեաբար նման ըն-
տանիքի ավելի մեծ դժբախտու-
թյուն է ստանում:

Այդ համազգային աղետի կան-
խարգելմամբ լինել է զբաղվել լու-
սակներով եւ գրում են ինչի մասին
կուզեն, միայն ոչ ամենակարեւորի:
Անկախության տարիներին հեռու-
սատեսային էկրաններ չի բարձրա-
ցել թերեւս մեկ տղավորիչ հաղոր-
դում ծխելու չարագուցակ դերի
մասին, մասնավորապես աղազա սե-
րուկների համար: Փառ՛ Լուսնո,
Ազգային ժողովում օրենք ընդու-
նելուց հետո թերթերը դադարեցին
տղարել ծխախոտի գովազդ, թե՛ն
Երեւանի փողոցներում առաջվա
դեմ տեղադրված են ցան ծխախո-
տային ընկերությունների գունա-
գեղ գովազդային վահանակներ:
Բացարձակ մեծամասնությամբ
ներկայիս սերունդը ոչինչ չգիտի
ծխելու վտանգավորագույն հետե-
անքների մասին, որոնք անողա-
ման ի հայտ են գալու աղազա-
յում:

Չէ՛ որ մեծ լինելուց են: Դա
նշանակում է, որ ոչ թե ինչ որ մե-
կը, այլ հենց լինելուց են լինել
է ժողովրդի գիտնականությանը հաս-
ցնի զարգացող փաստը, ծխող
մայրերից ծնված երեխաների 40
տոկոսը առաջում է զրգարու-
թյան բարձր հակվածությունից,
արդեն յոթ տարեկանում նրանց մեջ

եւ դատարանված սերունդների
մասին, որոնք վաղն արդեւու են
մեր հայրենիքում, ամեն ինչ կա-
նեն, որոշեցի կանխեն դժբախ-
տությունը: Այսօր, վիճակագրական
սվալների համաձայն, տեղեկա-
կության ավելի քան 85 տոկոսը
մարդկանց հասնում է հեռուստա-
տեսության միջոցով: Դա նշանա-
կում է, որ դատարանվում իր բյուջեից
լինել է վճարի, որոշեցի ֆարգվի
ճամարությունը «մանկանց կոտ-
րածի» մասին, որոշեցի որակում
են մասնագետները ծխելը՝ երեխա-
ների եւ կանանց քաղաքում:

Մի ժամանակ մեծն հուարու-
թյամբ էինք նշում, որ Հայաստանը
միակ միութենական հանրապե-
տությունն է, որտեղ չկան սրափա-
րաններ: Պարզապես դրանց անհ-
րաժեշտությունը չկար: Մեզ մոտ
դեռ մինչեւ վերջերս դատարանները
եւ նույնիսկ չափափաս մարդիկ ի-
րենց թույլ չէին տալիս ծխել ծնող-
ների ներկայությամբ: Մեծ ուժեղ
դարձրով դատարանվող ավան-
դույթներ, որոնք այսօր, ավաղ, մեր
աչի առջեւ անստան են: Այսօր ե-
րիտասարդական հավաքներին
լինում, արմկոտ, դիսկոտեկներում
լինում, քունավոր ծուխ է կանգնա-
նում: Խոսում են հարթում են բոլորով
դեղնակոտ դատարանվում: Հայ-
կական բուրեղի առաջին կուրսե-
րում ծխում է աղջիկների չորս տո-
կոսը, վերջին կուրսերում՝ երեսու-
նը: Ավելի ահավոր թվեր էլ կան:

Դեռ անցած դարի 80-ական
թվականներին եւ «Լիտուանու-
նայա գազեա»-ում ընդարձակ
հողվածաւար տղարեցի այդ թե-
մայով: Դրանցից մեկը, որ վեր-
նագրված էր «Աղջիկը՝ սիգարե-
տով», դատարան էր մի աղջկա ծա-
կաբարի մասին, որ ուսանողու-
կան տարիներին ծխել էր ամուսնու
հետ: Այդ մասին իմն դատարան էր
նրա մայրը իր նամակում, որն էլ
հրադարակեցի: Ահա մի փոք-
հասկան դրանից:

«Խնդրում էի փեսայիս, որ իմն
ու դուստր թողնեն ծխելը: Չէ՛ որ ե-
րեխային էին տղատում: «Ոչինչ,
մայրիկ, կատակում էր փեսաս,
ծխախոտի ծուխը կկոխի աղազա
խաղաղանում»: Բայց աղազա ֆա-
ղափացի չեղավ: Ուժգին տխրու-
թյուն հանգեցրին հողիս ընդ-
հասնան, որը վերջինը եղավ աղջ-
կաս կյանքում: Եվ ահա անմխ-
թար լեզի մեջ իմ հանդիմանումն
են ուղղում ինստիտուցիոն: Արժե՛ր,
որ դուստրս հինգ տարի սովորե-
ր այնտեղ, եթե դիտումի հետ ստանա-
լու էր մի այնպիսի ահավոր հի-
վանդություն, ինչպիսին է միկոսի-
նային թմամուկությունը: Ամու-
նուց բաժանվեց: Իր մասնագիտու-
թյամբ չի աշխատում: Նշանակում
է՛ դիտումն էլ լինել չէ: Կյանքի
սխալն արդեն ուղղել չի լինի: Այդ-
պիսին է փոխհաստատում առա-
ջին անգամ ծուխ ներառելու հա-
մար, որ արեց նա առաջին կու-
տում:

Բայց երբ նայում ես օտարը, ա-
սես ոչինչ էլ չի կատարում: Ասես
ծխելը միամիտ վարձան է: Ասես
ոչ մեկին չի հուզում վաղվա օրը»:

Եվս մեկ անգամ կրկնում են:
Խոսքը նույն ծխողների, մանա-
կանը չափափաս տղամարդկանց
եւ նույնիսկ կանանց մասին չէ:
Նրանց օգնելու փորձը, եթե իրեն
դա չեն ուզում, միտ էլ անօգուտ է:
Բայց ինչ վերաբերում է միկոսի-
նային կախվածության մեջ դեռա-
հասների, երիտասարդության եւ
բոլոր նրանց զանգվածային ներգ-
րավմանը, ովքեր գտնվում են վե-
րաբարդական տարիքում, աղա
այստեղ մեծ գործ ունենի ահավոր
հետեանքների հետ: սկզբում փոխ-
վում եւ այլատեսիվում է ժողովրդի
կերպարը, իսկ հետո վերանում է
ցեղը: Սա կյանքի իրողությունն է:

Միջազգային կազմակերպությունները համախմբվում են իրազեկման ծրագրերի շուրջ

Նորագլուխ է սարսածաշրջանային նոր փրկարարական կենտրոնը

Հայաստանում սեյսմածին ու բնական աղետների ամբողջ շեշտակցումը առկա է, բացառությամբ թերեւս, օվկիանոսից սղառնացող վճանգների: 1988-ի երկրաշարժի ժամանակ որեւէ ղեկավար կառույց չկար, որ զբաղվեր վթարավերականգնողական, փրկարարական աշխատանքներով: Պատճառնական վիճակագրությամբ ներկայացված 25 հազար զոհերի մի մասը կիրկվել, եթե ժամանակին նրանց օգնության հասնեին:

1991-ին ստեղծված Արևելագր իրավիճակների վարչությունը այսօր համազորեցվել է ոչ միայն Ֆրանսիայի, Եվրոպայի, ԱՄՆ-ի Կանգաս նահանգի, Ռուսաստանի համադասարան կառույցների հետ, այլև լայն աշխատանքներ է ծավալել սեղական գերատեսչությունների հետ: Նոր ներդրումների ակնկալիքով ակտիվ աշխատանք է սարկում նաև միջազգային հեղինակավոր կազմակերպությունների հետ:

Ամենակարևոր խնդիրը, այնուամենայնիվ, կառույցի մասնագետները համարում են այս աստիճանի վերաբերյալ բնակչության իրազեկվածությունը: Փորձագետների համագումար, բնակչության բարձր իրազեկվածության դեղին գոտիների թիվը 40 տոկոսով կարելի է նվազեցնել:

Չի կարելի ասել, որ բնակչությունն այս տարիսը քաջատեղյակ է իր գլխին մտադրել կախված վայրերի ու արևելագր մասնագետների դեղին գոտիում նաև դրանից առաջ իր անելիքին, բայց անկասկած, այնքան էլ անգրագետ չէ, ինչպես երկրաշարժի սարին էր: Բնակչության իրազեկվածության ժողովրդական այս տարիսը հրատարակում է, ինչպես աղետից առաջ: Իհարկե, եւ ֆորմների գլխավոր հասակագրորդներում, եւ ժամանակակից առանձին նախագծերում այսօր ամուսնաման նկատելի են առնչվում սեյսմակալությունների չափանիշները, սակայն միայն նոր կառույցներին ու բազմաբնակավայրերին է դա վերաբերում: Հանրառայության բնակչության ամբողջությամբ խախտված վիճակում է: Տարեցատի ավելանում է վթարային բազմաբնակավայրերի թիվը, որովհետեւ խորհրդային սարիներից ի վեր դրանք որեւէ կառուցված ճանապարհների չեն ենթարկվել: Եվ իրազեկվածության հանգամանքը չի փոխվում բնակչությունը, եթե մեծությունն այսօր իսկ, թեկուզ ուժացումով, չմարմնավորվել է:

ARMENPRESS

ժամ կարելու թեմա միջին դարում», ասաց նա: Իճն անձամբ տղավորված է այն աշխատանքներով, որ իրականացնում է հայկական կառույցը: Այսօր արևելագր իրավիճակների վարչությունը Հայաստանի բոլոր մարզերում մասնաճյուղեր ունի՝ ջրափրկարարների, լեռնափրկարարների արագ արձագանքման ջոկատներով: Հնարավորինս ուսումնասիրվել է եվրոպական փորձը, համառոտություններ են ձևակերպվում: Հնարավորինս ուսումնասիրվել է եվրոպական փորձը, համառոտություններ են ձևակերպվում: Հնարավորինս ուսումնասիրվել է եվրոպական փորձը, համառոտություններ են ձևակերպվում:

Երկր Արևելագր իրավիճակների վարչությունը մամուլի ասուլիս էր հրավիրել՝ ներկայացնելու Տարածաշրջանային փրկարարական նոր կենտրոնի նորակառույցը: Այն նորագլուխ է ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի 1 մլն դոլար աջակցությամբ: Նույնպես նորագլուխ լուսավորական հարկաբաժնում կայացած մամուլի ասուլիսին միջին մասնակցեցին եւ հայ գործընկերների հետ ուսումնասիրված հիմնադրամի ներկայացուցիչ Եվրոն 3եթի, դոկտորական 131 դոկտորներից 105-ն ավելից, երեխաների 90 տոկոսը փլատակների զոհ դարձավ: Հետո 32 հազար երեխաներ էվակուացվեցին աշխարհի սարքեր անկյուններ, 6 հազար անհայտ կորած ճանապարհներին:

«Չեք երկում մեծ երկրաշարժի կրկնվելու հավանականությունը մեծ է, միգուցե այս, միգուցե մյուս սարի», այս դաժան կանխատեսումը դարձրեց խորհուրդը սվեց աղետներին նախատեսարանում միջոցառումներին հասկալիս մասնակից դարձնել երեխաներին: Իրենց նախաձեռնությամբ արդեն իսկ Հայաստանի 400 դոկտորներում դասավանդվում է «Կալիֆի հնություններ» առարկան, որի ընթացքում երեխաներին նաև ուսուցանում են ինչպես թափել իրենց, եթե երկրաշարժ լինի:

ՎԱՐՄԻՐ ԿԱՐՄԻՐ

Արևելագր դրություն Իրաֆի արեւմուտում

Տուսիսի դասը հետազոտել է

Իրաֆի իշխանությունները փակել են Սիրիայի սահմանը եւ մեկ ամսով արևելագր դրություն հաստատել արեւմտյան երկու նահանգներում՝ Նայնավայում եւ Անթարում: Այդ մասին երեկ հաղորդել է ֆաթրյան «Ալ Ջադիրա» հեռուստատեսությունը: Հոկտեմբերի 15-ի սահմանադրական հանրաժողովի նախօրեին Իրաֆի արդեն փակել էր իր ցամաքային, ծովային եւ օդային սահմանները բոլոր հարեան երկրների, այդ թվում Սիրիայի հետ: Ենթադրվում է, որ այս ամսվա սահմանի փակումը թայմանավորված է դեկտեմբերի 15-ի խորհրդարանական ընտրություններով:

Ավելի վաղ երկրի սահմանները փակվել էին Իրաֆի ֆաղափարությունը չունեցող արաբների առջև:

Ինչ վերաբերում է Իրաֆի ներքին անցուղիներին, երեկ առավոտյան անձնատարների ահաբեկություն է տեղի ունեցել Բաղդադի ավտոբուսներից մեկում: Ոստիկանության սվայներ վարչապետը Ֆրանսուրե-սը հաղորդում է, որ ֆաղափարներում ավտոբուսի թայթյունից զոհվել են առնվազն 16 խաղաղ բնա-

կիցներ, 20-ը վիրավորվել են: Որոշ մարմիններ ածխաջր են, ֆանգի ավտոբուսը լիովին այրվել է:

Հաղորդվում է նաև, որ առանձին գիշերը 2 օրով հետաձգել են իրենց 4 ղեկավարների՝ հակառակորդական փրկարարական անցուղիների մահադատության անդամների մահադատության դատավճարը: Երեկ «Ազգ» տեղեկագրեր, որ Բաղդադում դասվող Իրաֆի նախկին ղեկավար Սադդամ Հուսեյնը թոյլտեսել է դասարանը եւ «գրողի ծոցն է ուղարկել» դասավորներին:

Վիճաբանությունից հետո որոշվել է հաջորդ դասական միջին անցուղիները դեկտեմբերի 21-ին՝ խորհրդարանական ընտրություններից 6 օր հետո: Իրաֆի օրենսդրության համաձայն, եթե ամբաստանյալը հրաժարվում է ներկայանալ դատարան, նրան կարող են բերել բռնի ուժով: «Դասարանը կարողանալի աշխատանքը եւ ամբաստանյալի բացակայության ժամանակ նրան կսեղեկացնի դասավորության ընթացքի մասին: Խոսքը Սադդամ Հուսեյնի մասին է», հայտարարել է դասարանի նախագահ Ռիզվար Ամինը:

Նորեյան դափնեկիրն առաջարկում է դառնել Բուիսն եւ Բլեիսն

Գրականության 2005 թ. Նորեյան մրցանակի դափնեկիր, բրիտանացի դրամատուրգ Հարոլդ Պինսերը իր «Արվեստ, ճեմարտություն եւ ֆաղափարություն» դասախոսության մեջ կոչ է արել ԱՄՆ նախագահ Ջորջ Բուիսն եւ Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Թոնի Բլեիսն միջազգային փրկարարական դասարան կանչել Իրաֆի ներխուժումը համար: BBC-ն նշում է, որ ծանր հիվանդ Պինսերը չի կարողանա դեկտեմբերի 10-ին Ասոկիում մեկնել եւ անձամբ կարգալ իր դասախոսությունը: Նրա փոխարեն դափնեկիր դիմումը կհանձնվի հրատարակչին:

Ըստ Պինսերի, Բուիսը միջազգային փրկարարական դասարանի ստեղծման լավագույն թեկնածու է, քան ինչ որ ֆաղափարները:

Ինչ վերաբերում է Իրաֆի ներխուժման ԱՄՆ-ի դաժանագից Մեծ Բրիտանիային, Պինսերը վարչապետ Թոնի Բլեիսն համեմատում է «թուրք կառավարի եւ մարդու հետեւից մի կերպ ֆառ եկող գաղութներ» հետ:

Իր դասախոսության մեջ Պինսերը խոսում է արվեստում ճեմարտության կարեւորության եւ ֆաղափարության մեջ ճեմարտության բացակայության մասին: Նրա կարծիքով, ֆաղափարական գործիչների մեծ մասին հետաքրքրում է լույս իջնալու ընդհանուրը: Պինսերը մեղադրում է Բուիսն, որն Իրաֆի ներխուժումը հիմնավորել էր իր զանգվածային բնաջնջման զենքի գոյության վերաբերյալ կանխավ ստահող տեղեկատվությամբ: Դրամատուրգ Իրաֆի լուսարձակ անվանում է «դեպի անհաբեկությունները»:

Պայթյուն չինական եւս մեկ անխառնում

Չինաստանի հյուսիսում՝ Հեբեյի նահանգի Տանցան ֆաղափարում թայթյուն է որոսացել ածխահանքից մեկում: Սինհուա գործակալության սվայներով, զոհվել է առնվազն 74 համարվոր: 32 -ը համարվում են անհետ կորած: Պայթյունի տարիսը հանդիս էր 106 ածխահանք: Աշխատանքի ղեկավարող մեծահասակ կառուցողական վարչության սվայներով, նրանց ընդհանուր թիվը 123 է:

Ընդհանուրը փորձում են դարձնել թայթյունի ղեկավարները: Չմայած սասնյալ վստահակոր հանքի փակմանը, Չինաստանն առաջարկ է մտնում ածխահանքի աղետների եւ զոհերի թվով: Միայն անցյալ սարի ՉժՊ հանքերում զոհվել է ավելի քան 6000 մարդ: Այս սարի միայն նոյեմբերի 27-ին ածխահանքից մեկում թայթյունից զոհվեց 171 մարդ: Տանցանի հանքի թայթյունը 4-րդ աղետն է վերջին 10 օրում:

Իսրայելը ղաւտմանիչ ղաւ կկառուցի նաեւ Միւսայում

Իսրայելի վարչապետ Արիել Շարոնը հրամայել է Եսաթ կարգով մեկնել անվտանգության ղաւտման կառուցման ծրագիր: Այդ ղաւտմանը մեծ է երկրի հարավ-արեւմուտում ղաւտման Սինայի անառայի կողմից: «Կուրու» գործակալության սվայներով, կառուցվելի ղաւտման կլինի Իսրայելը ղաւտմանից սարածներից անջատող անվտանգության ղաւտման եւ կարծես մոտ 300 մլն դոլար:

Եւրոպայում մատանցվածը, ահաբեկիչները եւ մյուս հանցագործները հետապնդում են Իսրայելում:

Պ. Բ.

Պ. Բ.

Կարմիր խաչի խորհրդանշանի վրա ավելացվեց Կարմիր բյուրեղի նշան

Կարմիր խաչի եւ Կարմիր մահիկի միջազգային կոմիտեի անդամ երկրները երեկ ժնեում ծայերի մեծամասնությամբ ընդունել են Կարմիր խաչի Կարմիր նշանը՝ լուսնուցի խորհրդանշան, որը Իսրայելին թույլ կտա միանալ այդ միջազգային մարդասիրական կազմակերպությանը:

Քվեարկությանը մասնակցել են 125 ղեկավարներին ներկայացուցիչներ, որոնցից 98-ը փեարկել են խորհրդանշանի փոփոխման օգտին, 27-ը դեմ են արտահայտվել, իսկ 10-ը ձեռնարկ են մնացել: Դեմ են փեարկել գլխավորապես արաբական եւ մահմեդական երկրների ներկայացուցիչները:

Սիրիան որոշեւ նախադրաման առաջ է ֆառել Գոլանի սարահարթի բնակչությանը մարդասիրական

կան օգնության հասկացման եւ այնտեղ Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեի (ԿԽՄԿ) վերահսկողության ներքո սիրիական հիվանդանոցի բացման հարցերը:

Ֆրանսուրեսը նշում է, որ 27 երկրների ընդդիմության ղաւտմանը ժնեի միջազգային կից նոր արձանագրությունը միանայն չի ընդունվել, թեւ փեարկել 2/3-ն էլ բավարար կլինի ընդունման համար:

ԿԽՄԿ նոր խորհրդանշանի վրա այսուհետեւ կլինեն Կարմիր խաչ, Կարմիր մահիկ եւ Կարմիր բյուրեղ (անկյուններից մեկի վրա կանգնած կարմիր ֆառակուսի): Վերջինս հասկալիս ավելացվել է ֆաղափարական եւ կրոնական որեւէ երանգավորում չունենալու ղաւտմանով, ֆանգի խաչը եւ մահիկը

համարվում են փրկարարության եւ մահմեդականության խորհրդանշաններ:

Նոր խորհրդանշանը Իսրայելի մարդասիրական օգնության ընկերությանը՝ «Գալի կարմիր վահանին» թույլ կտա միանալ Կարմիր խաչի միջազգային Կարմիր նշանը: ԿԽՄԿ-ին կարող են հարել նաև ուրիշ երկրներ: ԿԽՄԿ-ն եւ Կարմիր խաչի ֆեդերացիան կարող են նոր խորհրդանշան օգտագործել Իրաֆում եւ այլ «թեմ կենտրոններ»:

ՄԱԿ-ում Սիրիայի դեպարտման Բաւար Ջաւաբիսն դասախոսել է նոր խորհրդանշանի ընդունումը, ղեկավարել, որ «դրանից Եսաթն է միայն միջազգային հումանիտար իրավունքը ունեւարող երկրի Իսրայելը»:

Պ. Բ.

Պիկասո, Վերնեզ, Մորիս...

Պիկասո «Կինը ծովափին»

Արվեստի մի արտահայտչամիջոց, որը դադարեցրեց ընդունում էին որոշեց հակազդեցության եւ հակալուսանկարչությունը՝ մասնաճառաբանելով, որ դասերը ձեռնարկում է կառավարելի բնական միջոցների ազդեցության միջոցով կամ հակադրում է լուսանկարի իրական բնորոշմանը: Խոսքը ֆոտոգրամի մասին է, որով զբաղվողները միայն առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին կարողացան ստեղծագործական վերելք ապրել՝ հետագոյն լուսանկարչության փորձարկելով դրանց օգտագործման հնարավորությունը:

Ֆոտոգրամի հետ աղբյուր կարելի է ծանոթանալ նաեւ Հայաստանում: Թիֆլիսի «Գյոթ» ինստիտուտի հովանավորությամբ եւ Հայաստանում Գերմանիայի դեսպանատան աջակցությամբ Լուսարար փորձարարական արվեստի կենտրոնը (ԵՓՄԿ) կազմակերպել է ցուցահանդես «Ֆոտոգրամներ» 1918-ից մինչեւ մեր օրերը: Նույնների ուրիշ «Որբեր Պողոսյան» ցուցասրահում տեղում է ֆոտոգրամների թագավորությունը, որը տեսնել է մինչեւ ամսիկ փաներկուրը:

«Գյոթ» ինստիտուտի հետ ԵՓՄԿ-ը համագործակցում է ոչ առաջին անգամ, նախկինում ցուցադրվել է Թոմաս Գրաբ լուսանկարչի փառատանը դրսևեցնալ թեմաներով աշխատանքների ցուցահանդեսը: Ինչպես հավաստում է ցուցադրության կազմակերպիչ եւ կարելի է ենթադրել Հայաստանում սկսված մշակույթի միակ հետաքրքիր կողմերից մեկը՝ Եվա Խաչատրյանը առաջիկայում համագործակցությունը կարողանալի: ԵՓՄԿ-ում ներկայացված են մոդերնիզմի հայտնի ներկայացուցիչների գործեր՝ Պ. Պիկասո «Կինը ծովափին», «Կինը ծովափին», Ման Ռեյ «Խոհանոց», «Աշխարհ», «Լողատեսչակ», Լուիզի Վերնեզ «Միտոսոզ» եւ այլն:

Ֆոտոգրամը հաճախ նույնացվում է կերպարվեստի ու ֆոտոգրաֆի հետ, մինչդեռ վերջինս զսկզբում է այդ երկուսի մեջտեղում, կարելի է ենթադրել, որ սկսված ժամանակագրացում այս

նորությունը լուրջ զբաղվելու դեպքում հնարավոր է որ ստեղծվեն արվեստի մի նոր ժյուր՝ նոր արտահայտչամիջոցներով ու նոր երանգներով:

Ցուցադրված նմուշներն արդյունք են միմյանի ֆոտոգրաֆի ու լուսկա առկայության, սեյնիկայի գոյությունը ուղղակի բացառվում է: Մեր արտաճառացանում ֆոտոգրամի նմուշների ցուցադրությունը հնարավորություն է առկա հայ լուսանկարչներին ծանոթանալու, միեւնոյն ժամանակ զբաղվելու դրանով:

Առաջին անգամ այս ցուցադրությունը կազմակերպվել է Թիֆլիսում, այնուհետեւ բերվել Հայաստան: Ներկայացված են մինչեւ ութսունական թվականները կատարված աշխատանքներ՝ որոնք հնարավորություն են ստեղծում մոտավոր դասեր կազմել ֆոտոգրամի մասին: Անհատական ֆոտոգրամներն առանձին ուսումնասիրելով հնարավոր չէ դասկարգելու կազմել այդ ժամանակագրացման ինտելեկտուալ մթնոլորտի վերաբերյալ: Ասկայն դիտորդ կարող է իր դասկարգումները կազմել ֆոտոգրամի սահմանման, ազդեցության եւ հեղինակների միտումների մասին:

ԷԲՁԻ ՏՈՒՆՆԵՐՈՒՄԸ

Վարուժան Պողոսյանի աշխատությունները

Հայ դասագիտական բնույթի ուսումնասիրությունների շարքում լույս են տեսել նոր հրատարակություններ: 1983 թ. Փարիզում լույս տեսած Արթուր Պելեյերյանի «Մեծ տերությունները, Օսմանյան կայսրությունը եւ հայերը» ֆրանսիական արվեստագետի 1914-1918 թթ.: ֆրանսալեզու երկհատորյալը Վարուժան Պողոսյանի հայերեն թարգմանությամբ հրատարակվել է այս օր: Ժողովածուն կազմված է 757 անձի փաստաթղթերից՝ բացառությամբ մի փանի մամուլի հոդվածներից եւ դասագրքերի բնագրերից, որոնք վերցված են ֆրանսիական զանազան արխիվներից եւ վերաբերում են Հայոց ցեղասպանության եւ Հայկական հարցին 1914-1918 թթ.: Ինչպես նաեւ թարգմանության հեղինակ, դասագրքի գեղարվեստական թարգմանության հեղինակը Պողոսյանը, ֆրանսերենից մեզ աշխատություններից թարգմանական գործերը ֆիչ են, եւ այս հրատարակությունը չորրորդն է:

Պատմական գիտությունների թեկնածուի մոդերն հեղինակային գիրք կոչվում է «Հայոց ցեղասպանության առաջին փուլը» ֆրանսիական դասագրքից թարգմանությամբ եւ հասարակական մեթոդագիտության մասին: Մեծագործությունը 19-րդ դարի վերջի եւ 20-րդ դարի սկզբի ֆրանսիական դասագրքից թարգմանված է:

Պատմական գիտությունների թեկնածուի մոդերն հեղինակային գիրք կոչվում է «Հայոց ցեղասպանության առաջին փուլը» ֆրանսիական դասագրքից թարգմանությամբ եւ հասարակական մեթոդագիտության մասին: Մեծագործությունը 19-րդ դարի վերջի եւ 20-րդ դարի սկզբի ֆրանսիական դասագրքից թարգմանված է:

մագրության նվաճումների եւ էլեկտրոնիկայի համակարգի հատմանակարգում եւ ցեղասպանության առաջին փուլի համադրյալ կոստրուկների դասագրքի զննարկման ամսագրում: Ինչպես նաեւ է գրում, մեծագործության մեջ նկատվում վերլուծության եւ ենթարկվել փառատան ֆրանսիացի դասագրքերի, ինչպես նաեւ փառատան եւ կրոնական գործիչների ուսումնասիրությունը:

Թեման ներկայումս իրենց խոսքում հիշելով հրատարակությունները համարելով իրենց արժեքավոր, սակայն գրեթե չունենալու, եւ հետաքրքիր նրանց խորաբան ծանոթ չլինելու դասագրքի, դժվար է ավելի ասել: Ցավով է, որ հաճախ գրեթե ընդհանրապես չեն լրացվում իրենց արժեքները լրագրողները մնում են ծանրակ, որոնք այնքան էլ կարող են ստեղծագործությունը հասարակությանը հասցնելու գործի հետ: Սա միակ դեպքն չէ, եւ լավ կլինի, որ մեզ դեպքերում լրագրողների համար էլ գրեթե նախատեսված: Այլապես չես հավանում, թե ինչու են գրեթե ընդհանրապես անհայտ եւ լրագրողների ներկայությունը ակնկալում:

ՊՈՒՆՆԵՐՈՒՄԸ

ՍՊՐԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վերջին օրացանոմ ռադիոյով վերականգնվել ու հաղորդվում են անցյալ դարի 60-80-ական թվականներին Բելգիայում ստեղծագործած էստրադային երգիչ Մարկ Արյանի՝ նույն ինքը Հարություն-Արի Մարգարյանի (1935-1985 թ.թ.) երգերը, լրագրողները որոշեցին ստեղծագործություններ են առկա նրա մասին, մի երգիչ, որի կենդանության օրով վախճարում մարդիկ նրա անվանը հյու-

ղ... Այդպես հետագայում եւ արթն առիթներով ռադիոն եւ հասցրել հարավսլավացի երգչուհի Ռադմիլա Կարակլայիչի եւ ֆրանսիացի Սալվատորե Արյանի դեռ չնվազած ծայրասլավապաշտներն ու ծայրերիցները, բազում շնորհակալություններ ստանալով ռադիոյից:

Մարկ Արյանը ինձ ընծայեց երեք ծայրասլավապաշտ: Մեկի վրա «LA CHANSON DU AVEUGLE» եւ «LE

թյամբ: Սակայն մարդու՝ հայրենի հողին ուղիղ սկսած ծավալվեցին չարախոսությունները: Նախ մեղմը՝ ո՛վ է նա Ազնավուրի կողմին: Անհիմն համեմատություն, որովհետեւ նրանք բոլորովին արթն էին եւ որոշեցին արվեստագետներ: Այդ հիմա է, որ ո՛վ ասես, կգա, ստաղը կվարձի, կերգի: Այն ժամանակ այդպես չէր:

Մարկ Արյան. երգի վերադարձը երկար մղչապանջից հետո

սեղին բազում հերոսանքներ ու գրադարաններ, որը եւ գուցե դասճան դարձավ նրա վաղաժամ մահվան. ու սիրելի դարձրեց բարձրագույն 50 տարեկանում:

Ժողովուրդն ասում է՝ մախաթը զվալում չես դասի երկար: Բայց մեր անագ լուրջությամբ այդ մախաթը դադարեց երկար. սկսած 1968 թվականից մինչեւ վերջերս, մի երկար ժամանակահատված, երբ չար ուժերը ջնջեցին Մարկ Արյանին. կարծես չի եղել մարդ, չի եղել երգիչ:

...1968 թվականի աշունը այդ օրը աս լուսավոր եր, երբ Մոսկվայից ժամանող իմ մտերմը Երեան բերեց Մարկ Արյանին: Օղանավան աս ուղեւորների մեջ եր աշխարհառջակ գիտնական, Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի փոխնախագահ Վիկտոր Համբարձումյանը, որին էլ իմ մտերմը ներկայացրել էին Մարկ Արյանին, եւ նույն օրը հյուրանոցում տղերիս հեղինակ Մարկ Արյանը՝ Ֆրանսիայում ծնված ու մեծացած երիտասարդը, որը բնութագրող ծնողների զավակ է, մախաթ արժանապատիվներով ասում էր. «Իմ կյանքի մեծագույն, երջանիկ դասեր եր մեծ գիտնականի հետ ծանոթանալը: Աստու կամո՞ւ եր, որ ես այդ օղանավան ընկա եւ ոչ թե՛ մեկ ուրիշ»:

Մեծը դիմախոյով լրագրողներն օղանավակայանում գրեթե չզվեցին իմ հետ. «Երբեք» թույլ չսվեց. «Ամենիս» հյուրանոցում էլ, ուր նա իջեանել էր, դարձյալ նույն «Երբեք» եր, բայց մինչեւ հիմա էլ չեմ կարողանում հասկանալ, թե այդ ինչպես եղավ, որ լրագրողներից միակ հայտնվեցի իմ հոդվածի վրա ընդունելու ու համոզող հարցազրույց վարեցի:

Հարցերիս դասասլանց նուրախությամբ, ժղախոյով, սիրով, առանց հաճախ անունելու, որ իմ հետ եկել են երբայրը, Խոյը, մայրը, եւ նրանք հոգնած են:

Այն ժամանակ մեր ժամանակահատված «զեմը» ծոցատեսն ու գրիչն էին: Ու գուցե ժամանակ մի գրիչ ընծայեց ինձ, որի վրա գրված էր լատիներեն՝ «Մարկ Արյան»: Ուրախ եմ եր. հիշեմ, այդ տարիներին գրիչ էլ չունեի, որովհետեւ միայն ծանր-ծանր հասցոցներ արտադրելով էիմ զբաղված:

Բայց ես ծայրասլավապաշտներ էի ուղան ընկեր ստանալ: Գուցե եւ դրանք հասցոցել ռադիոն, մինչեւ նվազ-

CLOCHER» երգերն էին, մյուսի վրա՝ «PARCE QUE T, AIME» եւ «ANGELINA», երրորդի վրա «MA PETITE CHANSON» եւ «VOLAGE...VOLAGE...» երգերը: Դժբախտաբար, վերջինը կորցրել եմ, դասողանվել է միայն նրա օտարիկը, որի վրա Մարկ Արյանը մակագրել է. «Վաճիկին, Մարկ Արյան»: Մակագրություն է արել նաեւ «Անջելինա» երգի ծայրասլավապաշտի վրա՝ «Իմ բարեկամ Վաճիկին, Մարկ Արյան» եւ մի լուսանկարի վրա՝ «Իմ լավ բարեկամ Վաճիկին»: Տեսնում եմ, ընծայագրերն այսօրվապար «սախագել» էին: Լուսանկարը սկզբ է ոչ թե հյուրանոցում, այլ «Դիմանո» մարգարտանում, համերգի ընդմիջման ժամանակ:

Մարկ Արյանը, իմ, մեծություն է: Ես հիշում եմ, թե ինչպիսիսի հրաշալի հողված գրեց «Սուվեթական արվեստ» ամսագրում հայտնի երգերից, հանգույցալ Ֆիցիլիա Բուսյանը: Անդրադառնալով Ազնավուրի ու Մարկ Արյանի արվեստին, Բուսյանը համեմատություն չարեց բոլորովին, դարձապես իրավամբ նեցե, որ եթե Ազնավուրի երգերը գալիս են Սայաթ-Նուվայի արժանանքից, ապա Մարկ Արյանից՝ Կոմիտասի ակունքներում են:

Այո, Մարկ Արյանի երգերում իշխում են նարակայությունը, հուզումնային աշխարհը, այդ երգերը շնորհալից չեն, մեղմ են ու սիրո շոյով: Երգիչն ասաց, որ երգելուց բացի եկել է հայրենիքը սեսնելու, մտնալանը, որ առաջին այցելությունն էր, իմիսի հաջորդին նաեւ հետագա այցելությունները, եւ որ երեանը տնում էր իր հիմնարկում 2750-ամյալը: Մարկն էլ մասնակցեց այդ հանդիսություններին, ուրախությամբ ելույթ ունենալով եւ Համարտեսական մարգարաճում, եւ հեռուստատեսու-

Տեսնեի, թե ինչպիսիսի հասագրություններ էին նսած լրագրողներում: Առաջինը հենց նրանք տեսնեցին «դիմանալ չես հողիսի», ինչպես կասեր Մոսկվայի «Կոկոդիլ» հանդեսը, գրադարանները: «Երբորը վրոնել եմ Հայաստանից, որովհետեւ գորգի առեսով է զբաղվել», «Են գլխինը իր մագեր չես, դարիկ է»: «Ինչո՞ւ է Սամբույի մասին երգ գրել, Երեանի մասին ոչ»: «Ինչո՞ւ է երգել Սամբույում, մեր թեմանի թուրի փառատան»: Դե, հիմա եկել ու այդ մարդկանց հարց սկզբ՝ «Երեանի օտերային թատրոնի բալետի խումբը ինչո՞ւ է դարել Սամբույում», «Քանի՞ տարեկան ու մարմնավաճառ ունենի Սամբույում»... Գնալուց հետո էլ ասելուսներին վերջ չկար. «Թուր կին է առել», «Թուրհաղապակ է դարձել» եւ այլն, եւ այլն:

Մարկ Արյանն այլեւ չեկալ հայրենի, որովհետեւ նրա՝ հայրենից մեկնելուց հետո էլ երկար տարիներ շարունակ չէին դարձան նրա հասցեին բանաստեղծները եւ հայրենիքում, եւ սիրտում: Շուտով եկալ նաեւ նրա երգերը ռադիոյով հաղորդելու արգելի:

Ու Մարկ Արյանին ջնջեցին Հայաստան երկրի երեսից:

Բայց մախաթը զվալում չմնաց, ծակեց, դուրս եկալ: Անցած զարման ինձ մոտ եկալ իմ նախկին ուսանողուհի, «Հայուրի» սաղադարավոր լրագրող Սուսան Բարսեղյանը ու խնորեց դասել Մարկ Արյանի մասին: Ես սիրով, ուրախությամբ կատարեցի նրա խնդրանքը, եւ Սուսանը Մարկ Արյանի մասին մի լավ հաղորդում դասարասեց, որը եւ հաղորդվեց:

Իսկ 1969 թվականին, երբ իրերի բերումով Բեյրութում էի, ես իմ խորհրդային մարդուն տրված սուղ միջոցներով ոչ թե «զին» գնեցի, այլ Մարկ Արյանի ծայրասլավապաշտը, որի վրա գրված են նրա երկու երգերը՝ «UN PETIT MARI» եւ «MERCi»: Այն, ինչպես նաեւ նախորդ հիշատակած ծայրասլավապաշտները, սրբությամբ դասում եմ մինչեւ այժմ:

Մարկ Արյանը վերադառնում է: Հարգանք իր անվանն ու հիշատակին...

ՎԱՐՈՒՇԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆ, «Ամենաբարձր» մեակոթային հարցերով լրագրող, ԱԶԳԸ-ի համար

Սիրիահայ գրողներն ակտիվանում են

Ընդամենը մեկ տարվա կյանք ունեցող «Սուրիահայ գրողներու համախմբումը» հոկտեմբերին լույս է ընծայել միանգամից երկու հավաքածու՝ Սիրիայի «Արաբ գրողների միության» օրգան «Աղաբ աջնաբիլյա» («Օսար գրականություն») հանդեսի հատուկ թողարկումը՝ նվիրված հայ գրականության, եւ իր սեփական հրատարակությունը եղող «Եր» տարեգրի անդամիկ համարը: Վերջինս, հավանաբար օրենսդրական դասանքների հետ կապված, լույս է տեսել Բեյրութի (Հալեմի) հայոց թեմի վերատնտեսության:

«Եր» տարեգրի հայոց գրերի գլուխ 1600-ամյակին նվիրված առաջին համարի 245 էջերում իրենց ստեղծագործություններով հանդես են եկել մեծամասնությամբ սիրիահայ 32 հեղինակներ: Տարեգրին ու-

նի երեք բաժիններ. ա) արձակ եւ չափածո, բ) հրատարակատեսություն-հուշագրություն-թարգմանություն, գ) ուսումնասիրություն, ընդ որում՝ առաջին բաժինը զբաղեցնում է տարեգրի ծավալի երկու երրորդը: Հրատարակումների մեծ մասը լույս է տեսնում առաջին անգամ: Առաջին շաբաթի ծավալում կատարել է վերջին տարիներին Հայկական բնակչոց եւ այնտեղ ստեղծագործող հայրենի գեղանկարիչ Հրազդան Թոմազյանը: Տարեգրի ավարտին կատարվել է ՍՊՍ հայաստանությունը, ուր հակիրճ տեղեկություններ են տրվում միության նպատակների, անդամակցության մասին: Այստեղից իմանում են, որ ՍՊՍ-ն իր հավանքերը գումարում է ամսական հերթականությամբ, Հալեմի ազգային ա-

ռաջնորդարանում, առաջնորդի նախագահությամբ (ներկայիս առաջնորդ Հահան Եղս. Սարգսյանն էլ հեղինակել է տարեգրի առաջին գրությունը՝ «Նոր մարտահրավեր» վերնագրով):

«Եր» տարեգրի շնորհանդեսը կայացել է հոկտեմբերի 28-ին՝ «Լեւոն Շանթ» մեակոթային սրահում: Ելույթ են ունեցել ծանոթ մեակոթականներ, հրատարակագիր (ընդ որում՝ նաեւ «Ազգում») Հակոբ Սիրայեյանը եւ բանասեր, թարգմանիչ Սիրան Սիմայանը: Սիրայեյանը խոսել է միության ծննդոցի մասին, իսկ Սիմայանը ներկայացրել է տարեգրի բովանդակությունը: Ընդհանրապես վերջին խոսքն ասել է առաջնորդ սրբազան հայրը: Հետեւել է ավանդական հյուրասիրությունը: ԳԵՄՐԻԳ ՅԱԶԵՆՅԱՆ

